

СТАТИСТИКА

УДК 311.21:368

Аналіз функціонування ринку страхових послуг**Назарова О.Ю.**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики, обліку та аудиту
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

У роботі надано характеристику ринку страхових послуг як окремому економічному феномену. Здійснено аналіз функціонування ринку страхових послуг в світі та Україні за 2015-2016 рр. Розглянуто певні сучасні тенденції розвитку світового страхового ринку, які склалися під дією загальних глобальних соціально-економічних процесів. Проведено дослідження рейтингів страхових компаній України.

Ключові слова: страхування, ринок страхових послуг, страховик, страхувальник, страховий ризик, рейтинг страхових компаній.

Назарова А.Ю. АНАЛИЗ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЫНКА СТРАХОВЫХ УСЛУГ

В работе дана характеристика рынка страховых услуг как отдельному экономическому феномену. Осуществлен анализ функционирования рынка страховых услуг в мире и Украине за 2015-2016 гг. Рассмотрены определенные современные тенденции развития мирового страхового рынка, которые сложились под действием общих глобальных социально-экономических процессов. Проведено исследование рейтингов страховых компаний Украины.

Ключевые слова: страхование, рынок страховых услуг, страховик, страхователь, страховой риск, рейтинг страховых компаний.

Nazarova O.U. ANALYSIS OF INSURANCE SERVICES MARKET FUNCTIONING

The paper presents the characteristics of the insurance services market as a separate economic phenomenon. The analysis of the functioning of the market in the world and Ukraine in 2015-2016 is carried out. Some modern tendencies of development of the world insurance market which have developed under the influence of general global socio-economic processes are considered. The research of ratings of insurance companies of Ukraine has been conducted.

Keywords: insurance, insurance services market, insurer, insured, insurance risk, rating of insurance companies.

Постановка проблеми. Світовій економіці на сучасному етапі розвитку притаманна глобалізація страхового ринку. Всі великі страхові компанії світу працюють в тісному взаємозв'язку і залучені до спільного страхування та перестраховування. Багато країн дозволяють вільний доступ іноземних страхових компаній на національні ринки. Так, єдиний страховий простір в країнах ЄС був сформований згідно Маастрихтському договору 1992 р.; а страхові ринки США, Канади та Мексики об'єдналися завдяки Північноамериканській угоді про вільну торгівлю; протягом останнього десятиліття скасовані обмеження доступу іноземних страховиків і перестраховальників на національні страхові ринки країн Латинської Америки, Індії, Китаю, Центральної та Східної Європи.

Також водночас з цим спостерігається, що традиційне страхування помалу перетворюється в складну організаційну структуру, яка, у свою чергу, буде спеціалізуватися на визначенні заходів безпеки та попередження податкових втрат клієнтів.

Аналіз публікацій. Вивченням ринку страхових послуг займається чимало дослідників у цій сфері. Достатньо вагомий внесок у розвиток як теорії страхування, так і страхового ринку зробили В. Базилевич [10], Л. Нечипорук [11], С. Осадець [12, 13], В. Фурман [14], Т. Яворська [5] та ін.

У світі існують рейтинги та аналіз показників страхових ринків країн, які відображаються в звітах таких міжнародних страхових компаній, як SwissRe, EY, McKinsey&Company, Insurance information institute, MunichRe, Capgemini, EMFA.

Мета роботи: здійснити аналіз функціонування ринку страхових послуг в Україні та світі, а також виявити вплив окремих факторів на рівень розвитку страхових послуг.

Виклад основного матеріалу. Згідно Закону «Про страхування» визначається, що «страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів» [1].

Ринок страхових послуг – «це особлива сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга – страховий захист, формується пропозиція і попит на неї» [2, с. 314].

Одночасно з цим ринок страхових послуг можна розглядати як одну з форм організації грошових відносин по формуванню та розподілу страхового фонду для забезпечення захисту суспільства.

Страховим продуктом або послугою є страховий захист. Об'єктом ринку страхових послуг є страховий продукт. Суб'єктами цього ринку виступають: страховик; страхувальник; посередник і держава.

Задачами статистики ринку страхових послуг є вивчення тенденцій розвитку страхових продуктів та попиту на них, дослідження складу застрахованих об'єктів, оцінка диференційованих ризиків та пов'язаних із ними збитків, аналіз ефективності інвестиційної діяльності страхової компанії.

Статистична оцінка страхового ринку визначає, що він поділяється на ряд галузей страхування (див. рис. 1).

В процесі страхової діяльності виникає поняття ризику.

Страховий ризик – «певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання» [4, с. 156].

Слід зазначити, що страхові ризики завдають суспільству достатньо відчутної матеріальної шкоди, яка потребує відповідного відшкодування.

Страховий ринок має свою «внутрішню структурну будову та зовнішнє оточення. Його внутрішня будова, з одного боку, представлена суб'єктами страхового ринку, з іншого – страховими продуктами, що реалізуються. Зовнішнє оточення представлено ланками фінансової системи держави та сферою міжнародних фінансів, зв'язок з якими визначається за напрямками руху грошових потоків» [5, с. 184].

Внутрішня структурна будова страхового ринку за суб'єктами страхових відносин

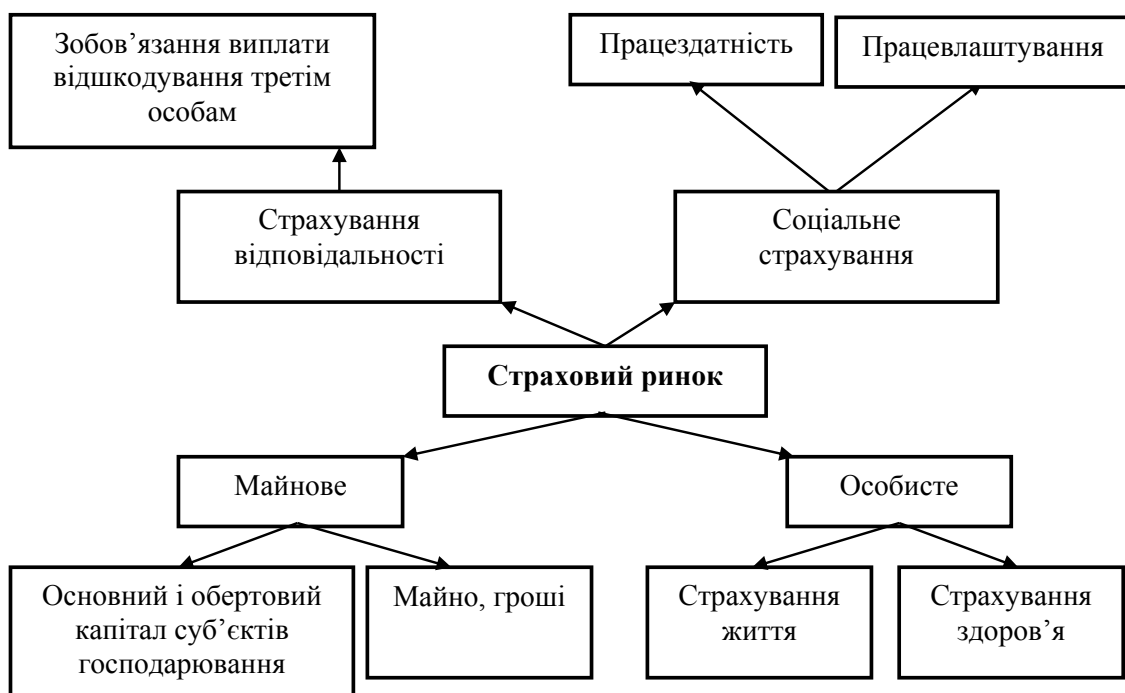

Рис. 1. Основні напрямки поділу страхового ринку за видами страхування

Джерело: складено автором за [3, с. 393]

представлена трьома основними секторами (рис. 2).

Сучасному суспільству притаманний розвиток світового страхового ринку, який існує як окремий економічний феномен, а також створюється як сукупність національних і регіональних страхових ринків.

Світовий ринок страхових послуг характеризується:

- «сукупністю національних страхових ринків, які входять як складові частини в різні регіональні страхові ринки, наприклад, ринок країн ЄврАзЕС, ринок країн АТЕС, ринок країн Євросоюзу і т.д.;
- міжнародними операціями страховиків зі страхування ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств;
- міжнародними операціями страховиків зі страхування ризиків великих міжнародних інвестиційних проектів;
- спільною діяльністю страхових компаній, що мають різну національну приналежність, у міжнародних страхових пулах;
- світовим ринком перестраховування, основними операторами якого виступають великі міжнародні перестраховальні компанії, що надають послуги перестраховування ризиків прямим страховикам;
- інвестиційною діяльністю страховиків по всьому світу як колективних інвесторів» [6, с. 112].

Взаємозв'язки між національними страховими ринками, в межах світового страхового ринку, реалізуються через міжнародні торгівлю товарами і послугами, міжнародний рух капіталу і робочої сили, а також інформа-

ційний обмін. З цього випливає, в широкому сенсі світовий страховий ринок існує як єдиний ринковий простір в межі загальної сукупності держав сучасного світу.

Світовий ринок страхових послуг при глобалізації виявляє собою процес стирання законодавчих та економічних бар'єрів між національними страховими системами, що проходить під впливом змін у світовій економіці, і має за якість кінцевої мети формування глобального страхового простору.

За даними дослідження Swiss Re глобальний ринок страхування в 2015 р. виріс на 3,8 % і склав приблизно 4,6 трлн. \$, в т.ч. зі страхування життя отримано 2,534 трлн. \$ премій (+ 4 %), з ризикового страхування – 2,02 трлн. \$ премій (+ 3,6 %). [7] Слід відзначити, що це відбувається у час помірному економічному зростанню і не зважаючи на те, що існують відмінні показники зросту в різних регіонах.

Загальні показники страхового ринку після 3,5 % зростання прямих премій, підписаних за 2014 рік, незначно зросли, що стало можливо тільки завдяки глобальному економічному зростанню (2,5 %), який є ключовим драйвером зростання попиту на страхові послуги.

Як показує аналіз структури ринків, то на розвинені страхові ринки припало 2,09 трлн. \$ премій зі страхування життя (+ 2,5 %) і 1,614 трлн. \$ премій з ризикового страхування (+ 2,6 %), на ринки, що розвиваються – 444 млрд. \$ премій зі страхування життя (+ 11,7 %) і 406 млрд. \$ премій з ризикового страхування (+ 7,8 %). (Табл. 1)

У зв'язку з тим, що в сьогочасних умовах звичайному страхувальникові досить складно

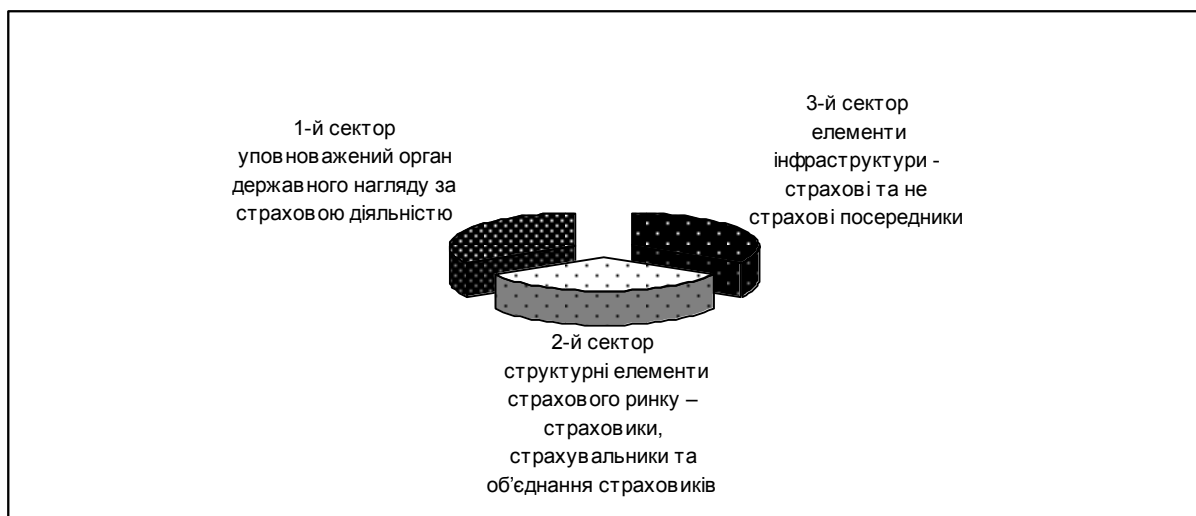

Рис. 2. Структура страхового ринку за суб'єктами страхових відносин

Джерело: складено автором за [5, с. 185]

Таблиця 1

Розвиток найбільших страхових ринків світу в 2015 році [7]

	Місце за преміями 2015	Премії life		Премії non-life		Премії всього		Премія на людину 2015, \$	Проникнення страхування 2015, %
		Млрд.\$ 2015	Темп приросту, %	Млрд.\$ 2015	Темп приросту, %	Млрд.\$ 2015	Темп приросту, %		
Розвинені страхові ринки		2090	2,5	1614	2,6	3704	2,5	3440	8,1
США	1	553	3,9	764	3,1	1316	3,5	4096	7,3
Японія	2	344	2,8	106	3,1	450	2,9	3554	10,8
Великобританія	4	214	2,4	106	1,5	320	2,1	4359	10,0
Франція	5	150	2,9	80	1,5	231	2,4	3392	9,3
Німеччина	6	97	-2,5	117	2,0	213	-0,1	2562	6,2
Італія	7	126	2,9	40	-2,7	165	1,5	2580	8,7
Південна Корея	8	98	6,2	55	4,0	154	4,8	3034	11,4
Страхові ринки, що розвиваються		444	11,7	406	7,8	850	9,8	135	2,9
Південна Америка та Океанія		66	7,5	92	2,3	158	4,6	251	3,1
Бразилія	14	37	6,7	32	-2,6	69	2,2	332	3,9
Мексика	26	11	4,7	14	7,9	25	6,4	198	2,2
Центральна та східна Європа		15	-3,5	38	-4,9	54	-4,5	166	1,9
Росія	31	2	3,4	15	-12,0	17	-10,3	117	1,4
Південна і Південно-Східна Азія		312	15,6	212	14,6	524	15,2	140	3,3
Китай	3	211	19,7	176	16,6	387	18,3	281	3,6
Індія	12	57	7,8	15	8,1	72	7,9	55	3,4
Близький Схід і Центральна Азія		13	8,0	41	9,0	54	8,9	152	1,9
ОАЕ	39	2	9,3	8	8,6	10	8,7	1102	2,3
Африка		44	2,8	20	1,3	64	2,4	55	2,9
Всього у світі		2534	4,0	2020	3,6	4554	3,8	621	6,2

зорієнтуватися у великій кількості пропозицій на страховому ринку й найти оптимальне співвідношення між надійністю СК й вартістю її послуг, існують страхові рейтинги. Вони вперше з'явилися за кордоном в середині ХХ ст. для того, щоб допомагати потенційному інвестору вибрати об'єкти інвестування.

Мета рейтингів страхових компаній – це забезпечення прозорості результатів їх діяльності, а також якості послуг, які вони пропонують. Відносно довгострокової перспективи, то рейтинг повинен стати сертифікатом надійності страхових компаній, що буде свідчить про якість діяльності її на ринку страхових послуг.

Рейтинг страхових компаній – це комплексна оцінка функціонування страхової організації, що визначає її здатність своєчасно і повно виконувати свої зобов'язання перед клієнтами. Ранжування страхових компаній

здійснюють на основі рейтингу, інакше кажучи, присвоєння певного класу надійності.

Присвоєння рейтингів надійності страховим організаціям необхідно у зв'язку з тим, що існують потреби і страхувальників та інших контрагентів страхових компаній, і самих страховиків. Зацікавленість страхувальників виражається в їх бажанні отримувати надійний та якісний страховий захист, а інвесторів – в безпеці капіталовкладень в акції страховиків. Достатньо високий рейтинг страхової компанії може забезпечити їй певні конкурентні прерогативи на страховому ринку.

З іншого боку процедура рейтингування дає право доречно виявити ознаки можливої неспроможності страхових компаній та вжити заходи щодо її запобігання.

Статистика страхування безпосередньо займається розробленням методології роз-

рахунку рейтингу надійності страхових компаній.

Рейтинги страхових компаній України включають такі показники:

- боргове навантаження (співвідношення позикових і власних коштів);
- ліквідність (як швидко здатна компанія виплатити кошти клієнту);
- рівень виплат (яка сума коштів виплачена в результаті настання страхового випадку);
- приріст валових премій (кількість полісів, які були продані);
- приріст капіталу (залежить від співвідношення рівня виплат і приросту валових премій);
- входження до МГФ (наявність іноземних інвесторів);
- рівень перестраховування (скільки клієнтів уклали повторні договори);
- коефіцієнт фінансової стійкості.

До найбільш популярних сегментів страхування в Україні відносяться:

- КАСКО – страхування наземного транспорту;
- ОСЦПВ – страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за внутрішніми договорами;
- «Зелена картка» – за міжнародними договорами.

На рис. 3 наведено, які зміни відбувалися за основними показниками страхування автотранспорту в Україні за 2015–2016 рр.

Зазначимо, що автомобільне страхування в Україні є одним з найбільш популярних

сегментів страхового ринку. Завдяки саме КАСКО покриваються всі ризики, які можуть виникнути.

Рейтинг ТОП-10 страхових компаній за страхуванням КАСКО в Україні за 2016 р. демонструє, що першу і другу позиції посіли СК «АХА СТРАХУВАННЯ» та «УНИКА». Частки їх виплат виявилися однакови – 47,5 %. Третє і четверте місце поділили «Українська страхова група» і «Арсенал Страхування». Для цих страхових компаній притаманно достатньо високий відсоток виплат, але сума їх нижче. Сьома і восьма позиція – це «Універсальна» та «ТАС СГ». У другій висока частка виплат, але загальна сума менше. Так відбився відтік клієнтської бази через внутрішню політику керівництва, яке своєрідно відреагувало на зміни в законодавстві. Дев'ятий і десятий рядки – це «Провідна» та «ЕКСПРЕС СТРАХУВАННЯ». Обидві мають непогані показники, але відсутність широкої регіональної мережі по Україні не дала обійти конкурентів за кількістю клієнтів і показниками також.

Не зважаючи на те, що одні й ті ж компанії пропонують своїм клієнтам пакетні пропозиції, рейтинг ТОП-10 страхових компаній за ОСЦПВ значно відрізняється від вище згаданого. Одні учасники вибули зовсім з ТОП-10, а інші змінили позиції ті, що лідирували на нижні рядки і навпаки. Рейтинг страхових компаній України ОСЦПВ менш стабільний, ніж КАСКО, але все ж прогнозуємо.

Слід відзначити, що в цьому рейтингу існує двійка лідерів – це «Оранта» і «Про-

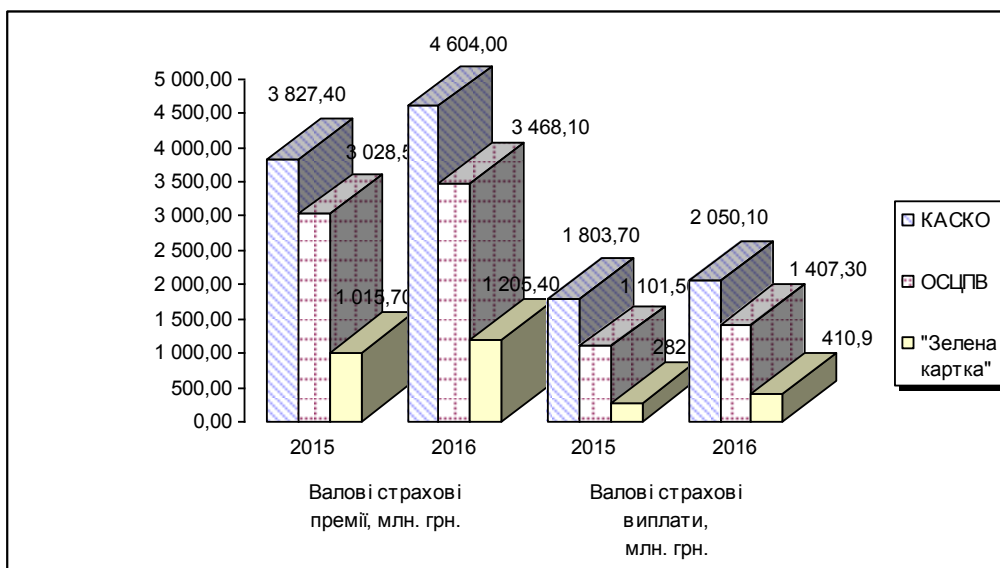

Рис. 3. Основні показники автострахування в Україні за 2015–2016 рр.

Джерело: складено автором за [8]

відна». Рівень виплат не відрізняється високими показниками: позиції взяті за рахунок кількості клієнтів, які приходять до широкої мережі регіональних представництв. Важливу роль в цьому зіграв довготривалий успішний брендинг; «ТАС СГ» і «UPSK» зайняли третю і четверту позицію відповідно, їх вивів на ці місця показник клієнтська виплата премій; п'яте і шосте місце рейтинг СК ОСЦПВ віддав «УНІКА» і «Княжна», що пояснюється обсягами клієнтської бази (кількісний показник премій); сьома і восьма позиції – «АХА СТРАХУВАННЯ» і «PZU Україна»: більш низькі суми страхових виплат компенсовані відсотком виплат. Це дозволило їм піднятися в ОСЦПВ рейтингу страхових компаній; дев'яте і десяте місце зайняли «ЮНІВЕС» і «Домінанта СО». Перша організація увійшла в рейтингові рядки фінансовими показниками. Позицію знизили невтішні відгуки про сервіс. Друга організація піднялася в порівнянні з минулими роками.

Особливу увагу необхідно приділити стану медичного страхування в Україні. Це пов'язано з тим, що воно отримало достатньо широкий розвиток та ефективну діяльність в країнах Європи і в США.

На сьогодні в Україні охоплено добровільним медичним страхуванням близько 1,2 млн. осіб. Подібна послуга набувається підприємствами у страховиків через надання соціальних пакетів своїм співробітникам. Таких підприємств нараховується вже понад 1000. Зареєстровано більше ніж 500 лікувальних установ, які співпрацюють зі страховими компаніями, що надають медичні послуги застрахованому населенню. Все це забезпечують близько 50 страхових компаній, які беруть участь в добровільному медичному страхуванні. Звичайно, кожна з таких компаній буде мати свої особливості в роботі та свій унікальний досвід.

Програми добровільного медичного страхування не є стандартними (якщо це не корпоративне страхування співробітників) – вони розробляються індивідуально і можуть формуватися як конструктор в залежності від потреб і запитів клієнтів. Страховики неохоче страхують здоров'я фізичних осіб, оскільки індивідуальні договори добровільного медичного страхування збиткові (середній рівень збитковості по фізичним особам може перевищувати 100%), тому вони стоять на 20% дорожче, ніж корпоративні програми медичного страхування. Такий дисбаланс був спровокований різними курсовими коливаннями, які спричинили підвищення цін на медичні послуги та меди-

каменти. Все це природним чином призвело до збільшення виплат страховиків. До того ж деякі з них вважали за краще не поспішати з підвищенням вартості своїх послуг, побоюючись втратити клієнтів, що в підсумку призвело до ще більшого зростання збитковості добровільного медичного страхування.

Зазначимо, що в країні з 2017 р. МОЗ України планується запровадити обов'язкове медичне страхування.

«Пропонується запровадження загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування як окремого виду соціального страхування, оскільки медичне страхування, на відміну від всіх інших видів соціального страхування, охоплюватиме практично все населення, а не лише працюючих або пенсіонерів, та передбачає організацію надання кваліфікованої медичної допомоги, а не здійснення грошових виплат, як за іншими видами соціального страхування» [9].

Висновки. Дослідження функціонування ринку страхових послуг продемонструвало, що аналіз слід проводити у двох напрямках: розглядати основні макроекономічні показники ринку страхових послуг та аналізувати діяльність безпосередньо страхових компаній.

Сучасному суспільству притаманний розвиток світового страхового ринку, який існує як окремий економічний феномен, а також створюється як сукупність національних і регіональних страхових ринків.

Необхідно відзначити, що в 2016 р. збільшилася кількість компаній, які цікавляться цифровими трендами. Вони виділяють бюджети на автоматизацію, маркетинг в Інтернеті, розвиток нових продуктів і платіжних сервісів. Поки не варто говорити про серйозний вплив цифрових технологій на весь бізнес. Частка цифрового бізнесу становить не більше 2% від обороту страховиків.

При цьому очікується не великий фактичний ріст ринку в більшості сегментів, з урахуванням рівня інфляції, тобто класичний ринок може вирости на 12-15 %.

Також слід зазначити, що регулярні публікації страховими компаніями показників статистичної та бухгалтерської звітності мають давати здатність робитиме правильні та об'єктивні висновки про фінансовий стан і стабільність учасників ринку страхових послуг. Без такої інформації страхові компанії працюватиме наосліп. На сьогодні рівень невизначеності при прийнятті певних рішень у страховому бізнесі, а також виборі партнерів залишається досить високим.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що вдосконалення інформаційної бази як на макро-, так і макрорівнях є вагомим запорукою правильного й обґрунтованого ста-

тистичного регулювання та прогнозування економічних параметрів страхової діяльності та напрямів стратегій розвитку ринку страхових послуг в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про страхування» № 86/96-ВР від 07.03.96 Редакція від 01.01.2017 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
2. Підгорний А. З., Самоєнкова О. В. Статистика ринків: Навчальний посібник. – Одеса: ОДЕУ, 2014. – 408 с.
3. Щурик М. В. Статистика: навч. посібн. – 2-ге видання, оновлене і доповнене. – Львів: «Магнолія-2006», 2011. – 545 с.
4. Страхова справа: підручник / О.Д. Вовчак. – К.: Знання, 2011. – 391 с.
5. Яворська Т. В. Страхові послуги [Текст] : навчальний посібник / Т. В. Яворська; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Економічний факультет. – К. : Знання, 2008. – 350 с.
6. Патица Н. І., Міжнародні валютно-кредитні відносини [Текст] : навчальний посібник / Н.І. Патица. – К.: Знання, 2012. – 566 с.
7. S&P [Електронний ресурс] Режим доступу: -http://www.standardandpoors.com/en_US/web/guest/home
8. Комісія з регулювання фінансових ринків [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>
9. Міністерства охорони здоров'я України [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua/ua/portal/>
10. Базилевич В. Д. Страхова справа : монографія / В. Базилевич, К. Базилевич. – 6-те вид., стереотипне. – К. : Знання, 2008. – 351 с.
11. Страховий ринок: закономірності становлення та розвитку в умовах глобалізації [Текст] : монографія / Л. В. Нечипорук. – Х. : Право, 2010. – 278 с.
12. Страхові послуги: [Текст] : підручник / С. С. Осадець [та ін.] ; керівник авт. кол. й наук. ред. С. С. Осадець, Т. М. Артюх; Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2007. – 464 с.
13. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
14. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку. – К.: КНЕУ, 2005. – 295 с.

REFERENCES:

1. The Law of Ukraine "On Insurance" № 86/96-VR (1996, March, 7), Version 01.01.2017. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-VR>
2. Pidgorny A., Samotoenkova O. (2014). Market of Statistics. Odesa: ODEU (in Ukr.).
3. Schurik M. (2011). Statistics. Lviv: Magnolia-2006 (in Ukr.)
4. Vovchak O. (2011). The business insurance. Kyiv: Znanniya (in Ukr.)
5. Yavorska T. (2008). Insurance services. Kyiv: Znanniya (in Ukr.)
6. Patyka N. (2012). International Monetary and Credit Relations. Kyiv: Znanniya (in Ukr.).
7. S & P. Retrieved from http://www.standardandpoors.com/en_US/web/guest/home
8. Commission on Regulation of Financial Markets. Retrieved from <https://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>
9. Ministry of Health of Ukraine. Retrieved from <http://www.moz.gov.ua/ua/portal/>
10. Bazilevich V. (2008). Insurance case. Kyiv: Znanniya (in Ukr.)
11. Nechiporuk L. (2010). Insurance market: patterns of formation and development in the conditions of globalization. Kherson: Pravo (in Ukr.).
12. Osadets S. (2007). Insurance services. Kyiv: KNEU (in Ukr.).
13. Osadets S. (2002). Insurance. Kyiv: KNEU (in Ukr.).
14. Furman V. (2005). Insurance: The Strategy of theoretical Foundations and Development. Kyiv: KNEU (in Ukr.).